

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ДЕФІНІЦІЇ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ ЗБРОЇ: АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТИ

THEORETICAL APPROACHES TO THE DEFINITION OF ILLEGAL ARMS TRAFFICKING: ADMINISTRATIVE-LEGAL AND CRIMINAL-LEGAL ASPECTS

Гумін О.М., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри міжнародного та
кримінального права

Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: 0000-0002-8016-945X

Гузела М.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри міжнародного та
кримінального права

Навчально-науковий інститут права,
психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

ORCID ID: 0000-0002-2254-6990

Стаття присвячена проблемі визначення правових аспектів дефініції незаконного обігу зброї. Сьогодні Україна у період триваючої російської агресії та запровадження у зв'язку з цим правового режиму воєнного стану переживає непростий час неконтрольованого обігу незареєстрованої зброї, зокрема, серед цивільного населення, а тому постає проблема законодавчого врегулювання такого обігу на загальнодержавному рівні. Зазначена проблема стоїть особливо гостро через існування полярних позицій активних представників демократичного суспільства, з одного боку, та держави в особі уповноважених органів, з другого боку, щодо законодавчого врегулювання обігу зброї в Україні. Держава звичайно ж зацікавлена та наводить аргументи щодо встановлення максимальної та тотальної заборони на обіг зброї серед цивільних громадян, зокрема, нарізної вогнепальної, а активні представники суспільства, наводячи приклади абсолютної незахищеності беззбройних громадян як перед зовнішнім агресором та перед внутрішньою злочинністю, аргументують необхідність легалізації обігу зазначеної зброї як засобу стримування від можливих посягань. Як видається, українське суспільство наводить вагомі аргументи щодо легалізації обігу зброї і державі все ж необхідно шукати більш гнучке і компромісне рішення щодо вирішення зазначеної проблеми.

На основі аналізу чинного в Україні законодавства та спеціальної літератури можна сформулювати дефініцію поняття «незаконний обіг зброї» – це будь-які дії зі зброєю, які вчиняються без передбаченого законом дозволу та з порушенням, при цьому, існуючих кримінально-правових чи адміністративних заборон, за вчинення яких настає передбачена законом юридична відповідальність.

Ключові слова: зброя, вибухові речовини, боєприпаси, обіг зброї, незаконний обіг зброї, правопорушення, кримінальне правопорушення, протидія кримінальним правопорушенням, протидія незаконному обігу зброї, громадська безпека, забезпечення громадської безпеки.

The article is devoted to the problem of determining the legal aspects of the definition of illegal arms trafficking. Today, Ukraine, during the period of ongoing Russian aggression and the legal regime of martial law introduced in this regard, is experiencing a difficult time of uncontrolled circulation of unregistered weapons, in particular, among the civilian population, and therefore the problem of legislative regulation of such circulation at the national level arises. This problem is particularly acute due to the existence of polar positions of active representatives of democratic society, on the one hand, and the state represented by authorized bodies, on the other hand, regarding the legislative regulation of arms trafficking in Ukraine. The state is certainly interested and gives arguments for establishing a maximum and total ban on the circulation of weapons among civilians, in particular, rifled firearms, and active representatives of society, citing examples of the absolute defenselessness of unarmed citizens both against an external aggressor and against domestic crime, argue for the need to legalize the circulation of these weapons as a means of deterring possible attacks. It seems that Ukrainian society gives weighty arguments for the legalization of the circulation of weapons, and the state still needs to look for a more flexible and compromise solution to solve the problem.

Based on the analysis of the legislation in force in Ukraine and special literature, it is possible to formulate a definition of the concept of «illegal circulation of weapons» – these are any actions with weapons that are committed without a permit provided for by law and in violation of existing criminal or administrative prohibitions, for the commission of which legal liability is provided for by law.

Key words: weapons, explosives, ammunition, arms trafficking, illegal arms trafficking, offense, criminal offense, countering criminal offenses, countering illegal arms trafficking, public safety.

Постановка проблеми. У сукупності скоюваних правопорушень, які несуть загрозу суспільству та нормальному функціонуванню держави, а також протиправно посягають на конституційні права громадян, досить велику кількість становлять саме правопорушення, які скоюються з використанням зброї. Тому держава завжди намагається максимально обмежити обіг зброї у повсякденному житті суспільства, залишаючи здебільшого право на зброю тільки для правоохоронців та військовослужбовців. З позиції держава в особі її органів саме протиправ-

ний обіг зброї визнається одним із основних чинників, котрі негативно впливають на стан її внутрішньої безпеки. Незаконний обіг вогнепальної зброї, вибухових речовин та пристроїв завжди становив серйозну загрозу внутрішній (громадській) безпеці, оскільки кримінально протиправні дії, скоєні з використанням зброї завдають істотної, а інколи невідомної шкоди життю і здоров'ю громадян, підсилюють негативний суспільний резонанс, а також загострюють відчуття неспроможності державних зусиль, спрямованих на захищеність цивільних громадян.

Це неминуче негативно впливає на суспільну свідомість нівелюють у суспільній свідомості зусилля держави, спрямовані на стабільний розвиток суспільства, забезпечення прав і свобод людини, створення гідних умов життя. Міжнародне співтовариство також все більше визнає загрозу незаконного обігу зброї як внутрішню проблему держави, а і як суттєвий чинник впливу на транснаціональну організовану злочинність [11].

Стан дослідження проблеми. На протязі багатьох років дослідженню проблеми організації обігу та використання зброї, а також проблеми незаконного обігу зброї, приділяли увагу ціла низка вчених у сфері адміністративного, кримінального та прикладних галузей права, зокрема С.Б. Боровинський, А.С. Новосад, К.О. Чаплинський, А.П. Черненко, Л. І. Сопільник, М. В. Савчук, С.А. Шалгунова, А.Г. Шиян, І.П. Катеринчук, В.О. Меркулова, В.А. Якушкін та ін. Водночас слід констатувати, що таке складне явище як незаконний обіг зброї чинними в Україні чинними нормативними актами повною мірою не був охоплений, а тому це спонукає до нових наукових пошуків.

Мета статті полягає у визначенні основних правових аспектів незаконного обігу зброї в Україні в період російської агресії та запровадження у зв'язку з цим правового режиму воєнного стану, і на цій основі в узагальненні теоретичних підходів щодо дефініції незаконного обігу зброї.

Виклад основного матеріалу. В умовах запровадження в Україні вже четвертий рік посилюється правового режиму воєнного стану та триваючої російської агресії, можна констатувати, що сьогодні Україна переживає непростий час неконтрольованого обігу незареєстрованої зброї, зокрема, серед цивільного населення, а тому постає проблема законодавчого врегулювання такого обігу на загальнодержавному рівні. Зазначена проблема стоїть особливо гостро через існування полярних позицій активних представників демократичного суспільства, з одного боку, та держави в особі уповноважених органів, з другого боку, щодо законодавчого врегулювання обігу зброї в Україні. Держава звичайно ж зацікавлена та наводить аргументи щодо встановлення максимальної та тотальної заборони на обіг зброї серед цивільних громадян, зокрема, нарізної вогнепальної, а активні представники суспільства, наводячи приклади абсолютної незахищеності беззбройних громадян як перед зовнішнім агресором та перед внутрішньою злочинністю, аргументують необхідність легалізації обігу зазначеної зброї як засобу стримування від можливих посягань. Як видається, українське суспільство наводить вагомі аргументи щодо легалізації обігу зброї і державі все ж необхідно шукати більш гнучке і компромісне рішення щодо вирішення зазначеної проблеми.

На сьогоднішній день в Україні відсутній спеціальний закон щодо зброї, в якому було надано законодавчу дефініцію понять «зброя», «обіг зброї», а також інших важливих для аналізованої проблематики термінів. Водночас, процес виготовлення, придбання, володіння, використання, знищення та інші дії зі зброєю регулюються цілою низкою нормативних актів. Як приклад, суспільні відносини пов'язані з поводженням з вибуховими матеріалами промислового призначення, були сферою регулювання Закону України «Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення» [6; 46]. Порядок полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї врегульовується Законом України «Про мисливське господарство та полювання» [5]. Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» був покликаний регулювати виробництво та ремонт вогнепальної зброї невійськового призначення і боєприпасів до неї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, холодної зброї, порядок торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасів до неї, холодною зброєю, пневматичною

зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду; також даним законом регулюється виробництво спеціальних засобів, заряджених речовинами слезоточивою та дратівною дії, засобів індивідуального захисту та активної оборони, регламентується їх продаж; варто зазначити, що даним законом регулюється виробництво вибухових матеріалів промислового призначення за переліком, що визначений Кабінетом Міністрів України [7]. Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» був встановлений чіткий перелік майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, до якого відносяться зброя, боєприпаси, за виключенням мисливської, спортивної та пневматичної зброї, а також боєприпасів до неї [9].

Не зайвим буде акцентувати увагу на тому, що порядок використання певних видів зброї в Україні був регламентований затвердженим постановою Кабінету Міністрів України Положенням про дозвільну систему, відповідно до якого до предметів, матеріалів і речовин, на які поширювались вимоги дозвільної системи відносяться вогнепальна зброя, холодна зброя, пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони, вибухові матеріали і речовини [8]. Основним нормативно-правовим актом, який регулював обіг зброї в Україні стала «Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної... зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів», затверджена наказом МВС України [10].

Водночас, якщо встановлювати ознаки незаконного обігу зброї, вибухових речовин чи боєприпасів, то наведені вище нормативно-правові акти не повною мірою визначають дане поняття. Частково зміст поняття незаконного обігу зброї сформульовано у міжнародних та вітчизняних нормативно-правових актах, що спрямовані на боротьбу із даним явищем. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності є єдиним універсальним юридично обов'язковим документом з питань обороту вогнепальної зброї і має на меті забезпечити державам глобальні рамки для контролю і регулювання ринку легальної зброї, її потоків, попередження потрапляння її на незаконний ринок, сприяння розслідуванню відповідних злочинів та кримінальному переслідуванню за їх вчинення. Зокрема, у ст. 3 Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності незаконний обіг зброї визначено, як придбання, продаж, ввіз чи вивіз, доставку, переміщення або передачу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї з території чи територією Держави-учасниці на території іншої Держави-учасниці, якщо будь-яка із заінтересованих Держав-учасниць не надає відповідного дозволу або якщо вогнепальна зброя не має передбаченого маркування [11; 22].

Слід зазначити, що у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими

припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» надається сформульовано поняття незаконного зберігання, носіння, придбання, виготовлення, передачі, збуту [12]. Відповідно до п. 11 даної постанови під незаконним зберіганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв розуміються умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці [12].

Зокрема, незаконне носіння холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв даною постановою визначене як умисне, вчинення без передбаченого законом дозволу дій по їх переміщенню, транспортуванню особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо). Відповідно до п. 12 даної постанови незаконним придбанням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв слід вважати умисні дії, пов'язані з їх набуттям (за винятком викрадення, привласнення, вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) всупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунок, на відшкодування боргу тощо. Також даною постановою визначено поняття виготовлення холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, так під даними діями потрібно розуміти умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії по їх створенню чи переробленню, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей [12].

Окремо варто акцентувати увагу на тому фактові, що вищезазначеною постановою було лише у загальних рисах наведено визначення поняття незаконного збуту холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв, який полягає в умисній передачі їх іншій особі поза встановленим порядком шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо [12].

Що стосується кримінальної відповідальності за незаконний обіг зброї, то відповідно до ст. 263 КК України вона настає за скоєння наступних форм незаконного обігу зброї: незаконного носіння, зберігання, придбання, виготовлення, ремонту, передачі чи збуту однієї або декількох основних частин вогнепальної зброї. Оскільки вказані форми вчинення злочину тісно пов'язані між собою, доповнюють і продовжують одна одну, відповідальність за ці діяння передбачена в одній статті Кримінального кодексу. Наприклад, співробітник приватного охоронного підприємства А. придбав у невстановленої особи пістолет Макарова і дві обойми з патронами до нього, деякий час зберігав їх в будинку родичів, та з метою «самооборони» носив на роботу, зрештою, через деякий час, подарував власному знайомому. З огляду на дану ситуацію, в його діях вбачаються наступні форми кримінально караного діяння: незаконне придбання, зберігання, носіння і збут вогнепальної зброї і боєприпасів до неї [13, с. 59].

Водночас слід констатувати, що таке складне явище як незаконний обіг зброї наведеними вище нормативними актами повною мірою не був охоплений. Аналіз цілої низки наукових досліджень свідчить про те, що проблема незаконного поводження зі зброєю та її обігу, вже довгий час є предметом досліджень широкого кола науковців. Так, одні з них наголошують, що обставини носіння, виготовлення і збуту механічної зброї у 66,2% з проаналізованих кримінальних справ були пов'язані зі скоєнням за

допомогою цієї зброї інших видів злочинів: хуліганства, завдання тілесних ушкоджень, розбійних нападів тощо [14, с. 14–15]. Інші ж звертають увагу на такі тенденції сучасної збройної злочинності, зокрема: – збільшилася питома вага тяжких насильницьких злочинів (якщо раніше переважали зазначені злочини в сфері побуту і дозвілля, то в даний час зброя частіше застосовується при здійсненні корисливо-насильницьких і насильницьких злочинів); – спостерігається розширення спектру вогнепальної зброї, використовуваної при скоєнні злочинів, за рахунок цивільних зразків зброї; – озброєність є однією з характеристик організованої злочинності [15, с. 155].

З позиції Ю.Кушнерика неконترلльоване розповсюдження зброї зі сходу та півдня України, де активно ведуться бойові дії проти російського агресора, призвело до різкого зростання кількості розбійних нападів із використанням вогнепальної зброї, останнім часом вони стали більш зухвалими, збільшується кількість загиблих та поранених [16, с. 5].

Водночас, окремі науковці присвятили свої дослідження з'ясуванню ряду питань, що торкаються діянь, пов'язаних із протиправним поводженням зі зброєю. Зокрема, ними пропонується у понятті зброї відображати таку ознаку, як вилучення даного предмета із цивільного обігу в цілях громадської небезпеки та акцентується увага на висвітленні зарубіжного досвіду боротьби з протиправним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових пристроїв і вибухових речовин з метою протидії злочинам терористичного характеру [17, с. 51–60; 18]. Вважаємо, що сьогодні у період воєнного стану та у зв'язку з наростаючим рівнем злочинності, особливо таких її форм, як грабежі, розбійні напади, – практичний інтерес до права на необхідну оборону та його реалізацію значно зріс у суспільстві. В Україні щороку реєструються тисячі злочинів, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї, бойовими припасами і вибуховими речовинами. Так, у 2018 р. було зареєстровано 11873 злочини; у 2019 р. – 11220; у 2020 р. – 11143; у 2021 р. – 11253, 2022р. – 13269. Ці злочини, у свою чергу, створюють умови для вчинення інших, більш тяжких злочинів – розбоїв, убивств, актів тероризму тощо [21]. Тому, чільне місце в практичному здійсненні зазначеного права займає юридичне врегулювання обігу вогнепальної та холодної зброї, а також спеціальних засобів самооборони. Ми поділяємо позицію, що порядок обігу зброї в контексті кримінально-правового, адміністративно-правового та цивільно-правового режиму слід розглядати у аспекті комплексного міждисциплінарного вчення про зброю, її правовий режим, її використання як з кримінально протиправною метою, так і з метою боротьби зі злочинністю, її вплив на звичай в суспільстві, на групову і індивідуальну психологію населення, на законотворчність і протиправну поведінку окремих громадян і соціальних груп [23].

Аналіз наукової літератури виявив різноманітні наукові підходи до визначення поняття незаконного обігу зброї. З одного боку, під незаконним обігом розуміється чисто кримінальний рух зброї, а також істотні порушення правил законного обігу, які призводять до виходу зброї з-під контролю і залучення зброї до кримінальної сфери [15]. З іншого боку, незаконний обіг зброї ототожнюється із нелегальним і визначає його як кримінальний рух предметів незаконного обігу зброї в сукупності з відхиленнями в сфері законного обігу зброї [15]. Існує також позиція, що незаконний обіг зброї являє собою відносно масове соціально-правове явище, утворене сукупністю злочинів та інших правопорушень, пов'язаних як з протиправним володінням (заволодінням), так і з протиправним використанням (застосуванням) зброї. Така позиція безсумнівно є спірною, оскільки в науковій літературі переважає твердження, що застосування зброї в процесі скоєння правопорушення, не відноситься до поняття обігу зброї.

Так само досить дискусійною є підміна терміну «незаконний обіг зброї» терміном «незаконне поводження з вогнепальною зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» (ст. 263 КК України), оскільки поняття «обіг зброї» є набагато ширшим, ніж поняття «поводження... зі зброєю», яке охоплює тільки дії власника зі своєю зброєю (зберігання, носіння, перевезення, ремонт і т. п.).

Тому, задля з'ясування змісту поняття «незаконний обіг зброї» вважаємо за необхідне розглянути складові елементи цієї дефініції. Додатково не поглиблюючись в аналіз терміну «зброя», вважаємо за необхідне зазначити, що під зброєю розуміти саморобні чи заводські предмети, пристрої, призначені спеціально для ураження живих цілей, знищення чи пошкодження оточуючого середовища. До зброї відноситься будь-яка вогнепальна зброя, зокрема артилерійська та стрілецька, а також гранатомети; звичайні засоби ураження такі як міни та запалювальна зброя; газова зброя нервово-паралітичної дії; холодна зброя; пневматична зброя калібру понад 4,5 мм зі швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду; спеціальна зброя для відстрілу патронів споряджених гумовими кулями; електрошокова зброя; вибухові речовини або бойові припаси, зброя масового знищення. Водночас «обіг» передбачає «використання», «зживання» будь чого конкретним суб'єктом [20, с. 502].

Саме використання зброї (застосування її за призначенням) для ураження живої цілі чи досягнення іншої мети, не в повній мірі відображає сутність «обігу», оскільки обіг зброї як процес виробництва зброї, її подальшого руху від виробника (державного чи кримінального), до законного чи незаконного одержувача (злочинні угруповування метою яких є вчинення злочинних дій, громадяни які придбали зброю для власного самозахисту чи з метою колекціонування), а також підтримка її в справному стані, перехід від одного власника до іншого до моменту її утилізації. Фізичний вплив на зброю (виготовлення, переробка), її просторове (носіння, перевезення), тимчасове (зберігання), соціальне (зміна власника) переміщення мають правові позначення, що визначають кваліфікацію відповідних дій. Кожний такий вплив є складовим елементом обігу зброї [1, с. 6].

Вважаємо за необхідне вказати, що дії зі зброєю, які вчинені із порушенням чинних нормативно правових актів є неоднорідними, а тому їх умовно можна поділити на два окремі види: – кримінальний обіг зброї; – дії, що пов'язані з вчиненням адміністративних правопорушень або іншими порушеннями адміністративних приписів. Також вважаємо за необхідне наголосити, що зазначений перший вид незаконного обігу зброї, за який передбачена кримінальна відповідальність відповідно до норм чинного Кримінального кодексу України, зокрема за: контрабанду, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї (ст. 201 ККУ); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства (ст. 262 ККУ); носіння, зберігання, придбання, передача чи збут вогнепальної зброї крім гладкоствольної мисливської, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу (ч. 1 ст. 263 КУ); носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу (ч. 2 ст. 263 КУ); незаконне виготовлення, переробка чи ремонт вогнепальної зброї або фальсифікація, незаконне видання чи зміна її маркування, або незаконне виготовлення бойових припасів, вибухових речовин чи вибухо-

вих пристроїв (ст. 263-1 ККУ); недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки (ст. 264 ККУ); незаконне виготовлення будь-якого ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію і може через свої властивості спричинити загибель людей, шкоду здоров'ю людей, майнову шкоду у великому розмірі або значне забруднення довкілля (ст. 265-1 ККУ); порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або інших правил поводження з ними, а також незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем, якщо це порушення створило небезпеку загибелі людей або настання інших тяжких наслідків (ст. 267 ККУ); незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин (ст. 269 ККУ); вивезення за межі України сировини, матеріалів, обладнання, технологій, які можуть бути використані для створення ракетної, ядерної, хімічної, інших видів зброї (ст. 333 ККУ); викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна або заволодіння ними шляхом шахрайства (ст. 410 ККУ); умисне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна (ст. ст. 411, 412 ККУ); втрата або зіпсування ввірених для службового користування зброї, бойових припасів, засобів пересування, предметів технічного постачання або іншого військового майна внаслідок порушення правил їх зберігання (ст. 413 ККУ); порушення правил поводження зі зброєю, а також із боєприпасами, вибуховими, іншими речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, а так само з радіоактивними матеріалами, якщо це заподіяло потерпілому тілесні ушкодження або створило небезпеку для довкілля (ст. 414 ККУ); розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення, забороненої міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (ст. 440 ККУ) [19].

Водночас, проведення дослідження вищезазначеного другого виду незаконного обігу зброї, дає змогу констатувати, що на сьогодні адміністративна відповідальність настає за вчинення дій, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, а саме: порушення правил поводження із зброєю, а також боєприпасами, вибуховими речовинами (ст. 172-19 КУАП); необережне знищення або пошкодження зброї, бойових припасів (ст. 172-12 КУАП); стрільбу з вогнепальної чи холодної металеві зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в певних умовах (ст. 174 КУАП); придбання, зберігання, передачу іншим особам або продаж вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду без відповідного документа дозвільного характеру (ст. 190 КУАП); порушення правил зберігання, носіння або перевезення нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 7 100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 191 КУАП); порушення встановлених строків реєстрації (перереєстрації) нагородної, вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду або правил взяття їх на облік в уповноваженому органі Міністерства внутрішніх справ України у разі зміни місця

проживання (ст. 192 КУАП); ухилення від реалізації вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 193 КУАП); продаж без відповідного дозволу вогнепальної мисливської чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів (ст. 194 КУАП); порушення правил зберігання або перевезення вогнепальної чи холодної зброї, а також пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду і бойових припасів не за призначенням (ст. 195 КУАП) [1, с. 7].

Висновки. Таким чином, на основі аналізу чинного в Україні законодавства та спеціальної літератури можна сформулювати дефініцію поняття «незаконний обіг зброї» – це будь-які дії зі зброєю, які вчиняються без передбаченого законом дозволу та з порушенням, при цьому, існуючих кримінально-правових чи адміністративних заборон, за вчинення яких настає передбачена законом юридична відповідальність. Водночас, враховуючи умови запровадженого в Україні вже четвертий рік поспіль правового режиму воєнного стану та триваючої російської агресії, можна констатувати, що сьогодні Україна переживає непростий час неконтрольованого обігу незареєстрованої зброї, зокрема, серед цивільного населення, а тому постає проблема законодавчого врегулювання такого обігу на загальнодержавному рівні. Зазначена проблема стоїть осо-

бливо гостро через існування полярних позицій активних представників демократичного суспільства, з одного боку, та держави в особі уповноважених органів, з другого боку, щодо законодавчого врегулювання обігу зброї в Україні. Держава звичайно ж зацікавлена та наводить аргументи щодо встановлення максимальної та тотальної заборони на обіг зброї серед цивільних громадян, зокрема, нарізної вогнепальної, а активні представники суспільства, наводячи приклади абсолютної незахищеності беззбройних громадян як перед зовнішнім агресором та перед внутрішньою злочинністю, аргументують необхідність легалізації обігу зазначеної зброї як засобу стримування від можливих посягань. Як видається, українське суспільство наводить вагомі аргументи щодо легалізації обігу зброї і державі все ж необхідно шукати більш гнучке і компромісне рішення щодо вирішення зазначеної проблеми.

У період написання цієї статті до порядку денного чотирнадцятої сесії дев'ятого скликання Верховної Ради України включено законопроект №5708, який був прийнятий за основу від 25.06.2021р. про право на цивільну вогнепальну зброю, яким пропонується поділ зброї на п'ять категорій та запровадження Єдиного державного реєстру зброї, держателем якого буде Міністерство внутрішніх справ України. Водночас, інший проект Закону України 1222-1, який був повернутий 04.02.2020р. Комітетом з питань правоохоронної діяльності на доопрацювання, так і не з'явився на повторному розгляді Верховної Ради України [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев Д. В. Поняття та види незаконного обігу зброї. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєверодонецьк, 2017. № 2 (78). С. 62–69.
2. Шевчук О.Ю. Виявлення та розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин / Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід. Матеріали Круглого столу. С. 159–162. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/16998>
3. Проект Закону України №5708 про право на цивільну вогнепальну зброю URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/347150-verkhovnaya-rada-vklyuchila-v-povestku-dnya-sessii-zakonoproekt-o-prave-na-grazhdanskoe-ognestrelnoe-oruzhie>; Проект закону про обіг зброї URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66918
4. Щодо правових аспектів організації протидії незаконному обігу вогнепальної зброї / Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/969>.
5. Про мисливське господарство та полювання: закон України від 22.02.2000 р. № 1478-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2000. № 18. Ст. 132; із змінами станом на 07.02.2017.
6. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення: закон України від 23.12.2004 р. № 2288-IV. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2005. № 6. Ст. 138. ; із змінами станом на 01.01.2017. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T247100.html
7. Про ліцензування видів господарської діяльності: закон України від 02.09.2015 р. № 222-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 23. Ст. 158; із змінами станом на 01.03.2017.
8. Положення про дозвільну систему: постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/576-92-p>.
9. Про право власності на окремі види майна. Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 р. № 2471-XII ; із змінами і доповненнями, внесеними Постановами Верховної Ради України від 22 квітня 1993 року № 3131-XII, від 15.07.1994 р. № 121/94-ВР, від 24.01.1995 р. № 19/95-ВР URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T247100.html.
10. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боеприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: наказ МВС України від 21.08.1998 № 622 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.
11. Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боеприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності / Затверджено Резолюцією 55/255 Генеральної Асамблеї ООН від 31.05.2001 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_792
12. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 р. № 3. Електронні ресурс Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.
13. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг зброї / Ю.М. Береза, М.М. Єфімов, В.П. Кононець, А.С. Новосад, І.В. Пиріг, С.А. Риб'янець, О.С. Скок, О.І. Соболев, К.О. Чаплинський, А.П. Черненко, С.А. Шалгунова, Т.В. Шевченко, А.Г. Шиян, В.А. Якушкін / За заг. ред. К.ю.н., доцента Шалгунової С.А. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2020. 364 с.

14. Боровинський С. Б. Витоки та сучасний стан кримінальної відповідальності за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2012. № 4. С. 412-419. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2012_4_60
15. Катеринчук І.П., Меркулова В.О. Незаконний обіг зброї, бойових припасів або вибухових речовин: напрями реформування кримінального законодавства. Південноукраїнський правничий часопис, 2017, № 3. С. 29-35.
16. Кушнерик Ю. А. Процесуальне керівництво розслідуванням грабежів та розбійних нападів : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.09 / Кушнерик Юрій Анатолійович. К., 2016. 242 с.
17. Тихий В. П. Коментар до статей 262, 263, 264 розділу IX «Злочини проти громадської безпеки» Кримінального кодексу України / В. П. Тихий. Законодавство України: наук.-практ. коментарі. 2004. № 8. С. 51–60.
18. Мартинюк А. Дослідження незаконних потоків зброї. Короткий інформаційний документ. квітень, 2017. URL: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/T-Briefing-Papers/SAS-BP3- Ukraine-UKR.pdf>
19. 26. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
20. Словник української мови. В 11 томах. Т. 5. К.: Наукова думка, 1974. 840 с.
21. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. URL: <https://www.gr.gov.ua/ua/statinfo.html>
22. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України на проект Закону України «Про внесення зміни до статті 263-1 Кримінального кодексу України у зв'язку із приєднанням України до Протоколу проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, який доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf351=45449.
23. Проблеми забезпечення розслідування терористичних актів, вчинених з використанням вибухових пристроїв: колективна монографія / В. Л. Ортинський, О. М. Гумін, Л. І. Сопільник, М.В.Гузела, В. С. Канцір, М. В. Савчук. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 211 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 18.08.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 23.09.2025
Дата публікації: 26.09.2025